

มาตรฐานศูนย์สื่อการเรียนการสอน

อาจารย์ภรดี อังคทะวานิช *

ณ

ปัจจุบันศูนย์สื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในฐานะเป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับผู้ใฝ่ความรู้ทั้งหลาย การจัดตั้งศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้น โดยทั่วไปตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐานของการจัดองค์กรและการจัดการของศูนย์สื่อการเรียนการสอน คือประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดเพื่อการเรียนรู้ โดยมีการควบคุมและการจัดการที่เหมาะสม คำนึงถึงค่าใช้จ่ายการให้บริการและการให้คำปรึกษาอย่างมืออาชีพ กระบวนการที่ได้มาตรฐานในฐานะองค์กรเป็นศูนย์กลางการจัดระบบควบคุมทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้ และโดยเนื้อแท้ของการจัดตั้งศูนย์สื่อการเรียนการสอน (Learning Resource Center) จะต้องคำนึงถึงหัวใจหลักคือ ความเป็นแหล่งที่รวมของการได้มาซึ่งความรู้ที่ผู้เรียนหรือผู้ใฝ่ต้องการ เป็นศูนย์กลางเรียนรู้ (Students Center) ผ่านสื่อ (Media) และทรัพยากรต่าง ๆ (Resource) ที่จัดเอาไว้ให้

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้ศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้นพัฒนาไปสู่ความเป็นมาตรฐานให้ได้ คำว่ามาตรฐาน (Standard) หมายถึง สิ่งที่กำหนดสำหรับใช้เป็นเครื่องวัดปริมาณหรือคุณภาพ สิ่งที่เราเลือกเอามาเป็นแบบอย่างเพื่อการเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ตัดสิน

หรือให้เป็นเกณฑ์สำหรับการรับรอง การใช้มาตรฐานเพื่อเป็นเครื่องวัดเปรียบเทียบหรือตัดสิน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถบอกได้ว่า สิ่งนั้นดี เหมาะสมหรือไม่เพียงใด และราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความคำว่า “มาตรฐาน” ไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่ดีเอาเป็นหลักสำหรับเทียบกำหนด

มาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้นเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพ ซึ่งสามารถถือเป็นแบบอย่างเป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการรับรอง ที่ถือเอาเป็นหลักสำหรับเทียบกำหนดได้ มาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง เช่น ระดับมหาวิทยาลัยระดับอาชีวศึกษาระดับโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงมาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยเท่านั้น

โดยทั่วไป มาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยจัดทำขึ้นเพื่อประเมินและปรับปรุงการบริหาร และเพื่อประกอบการอธิบายขอเงินงบประมาณหรือเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น มาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยนั้น ทำได้ยากกว่าศูนย์สื่อการเรียนการสอนประเภทอื่น ซึ่งการกำหนดมาตรฐานนั้นจะต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและ

* นิตยระดับคุณวุฒิบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและการสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์สื่อการเรียนการสอนเข้ามาประกอบการพิจารณา เช่น แนวโน้มในการร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การเพิ่มสำคัญของข้อมูลสารสนเทศทั้งในรูปของ สไลด์ทัศน์วัสดุและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในศูนย์สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

โดยทั่วไปองค์ประกอบของมาตรฐานศูนย์สื่อการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยควรมี 7 หัวข้อดังนี้

1. วัตถุประสงค์
2. โครงสร้างและการบริหาร
3. บุคลากร
4. งบประมาณ
5. ผู้ให้บริการ
6. การเก็บรวบรวม
7. อุปกรณ์อำนวยความสะดวก

1. วัตถุประสงค์ เป็นเป้าหมายผลสัมฤทธิ์เป็นจุดหมายปลายทางของมาตรฐานที่บุคลากรในองค์กรจะต้องมีความเข้าใจตรงกันเพื่อมีทิศทางที่แน่นอนในการไปสู่เป้าประสงค์นั้น ๆ โดยทั่วไปแล้ววัตถุประสงค์ของศูนย์สื่อการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติและเป้าหมายของสถาบันนั้น ๆ ซึ่งจะต้องคำนึงถึง

1. พัฒนาบุคลากรในการให้คำปรึกษา แนะนำแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งบุคลากรของศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้นถือได้ว่าเป็นตัวแทนขององค์กรในการพัฒนาบุคลากรนั้นควรจะมีการทบทวนถึงหน้าที่และความสำคัญของบุคลากร การให้บริการอย่างมีคุณค่า การมีความร่วมมือกันระหว่างสถาบัน

2. กิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการวางแผนประจำปี มีการประเมินผลการให้บริการและมีการวางแผนโครงการในอนาคต

3. การบริหารจะต้องมีขอบข่ายงานที่ชัดเจน

4. มีการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ให้บุคลากรในด้านการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพในการให้บริการ รวมถึงการมีความรู้เกี่ยวกับการเงิน การคลังด้วย

2. โครงสร้างและการบริหาร เป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก ผู้บริหารศูนย์สื่อการเรียนการสอนควรขึ้นตรงต่อผู้บริหารสถาบัน เช่น อธิการบดี และมีส่วนร่วมในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารและบุคลากรศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้น ควรจะระบุอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพราะการบริหารงานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อการเรียนการสอนและการวิจัยของมหาวิทยาลัย จึงเป็นการป้องกันความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นในส่วนโครงสร้างและการบริหารจะต้องมีการกำหนดนโยบาย แผนการปฏิบัติงานและอธิบายงานอย่างชัดเจน ได้แก่

1. ระบุหน้าที่และความรับผิดชอบของหัวหน้าหรือผู้อำนวยการศูนย์อย่างชัดเจน และมีการทำรายงานความก้าวหน้าในการบริหารงานต่อผู้บริหารสูงสุดของมหาวิทยาลัย

2. ควรมีการจัดโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้บริหารเพื่อไปสู่ความเป็นมืออาชีพให้มีความรู้เกี่ยวกับศูนย์สื่อการเรียนการสอน ข้อมูล

สารสนเทศ วัสดุทัศนวัสดุและการให้บริการ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วควรจบปริญญามหาบัณฑิตในด้านสารสนเทศเทคโนโลยีการศึกษา หรือการบริการของศูนย์สื่อการเรียนการสอนเป็นอย่างน้อย มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ การตัดสินใจเลือกที่จะใช้สื่อใหม่ ๆ

3. ควรมีการให้บริการในรูปแบบที่หลากหลายภายในสถาบันและระหว่างสถาบัน ซึ่งต้องเน้นการให้บริการอย่างมืออาชีพ เช่น การให้บริการขั้นต้น การให้บริการแก่ชุมชน การติดต่อด้านโทรคมนาคม การให้บริการอินเทอร์เน็ต การให้บริการโสตทัศน การพัฒนาการเรียนรู้โดยการจัดโปรแกรมในด้านต่าง ๆ

4. ผู้บริหารและบุคลากรระดับสูง จะต้องมีความเกี่ยวข้องในกิจกรรมการวางแผน การนำไปใช้ และการประเมินผลโปรแกรมการศึกษาในสถาบัน

5 ผู้บริหารจะต้องกำหนดรูปแบบของการให้ข้อมูลข่าวสารและกาให้บริการแก่บุคลากรเจ้าหน้าที่ เพื่อความมีประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ผู้ใช้บริการ

6. ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคลากร ควรมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการสื่อสารภายในสถาบันอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรชี้แจงให้บุคลากรทราบถึงนโยบายของสถาบัน การวางแผน การดำเนินงานงบประมาณ บุคลากรและหลักสูตร

3. บุคลากร เป็นตัวประกอบที่สำคัญมากของศูนย์สื่อการเรียนการสอนซึ่งจะครอบคลุมถึง

1. จำนวนและคุณภาพเพื่อสนองความต้องการในด้านบริการโครงการ การจัดดำเนินการ

วัสดุสารสนเทศ และการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2. บุคลากรจะต้องเป็นส่วนหนึ่งและมีส่วนร่วมในศูนย์การเรียนการสอนจะต้องมีการพัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. บุคลากรทางด้านเทคนิคหรือเฉพาะด้านจะต้องมีความสามารถ มีประสบการณ์ต่าง ๆ ตามแต่ละประเภทของงาน รวมถึงการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

4. งบประมาณ ศูนย์สื่อการเรียนการสอนจะต้องได้รับงบประมาณที่พอเพียงผู้บริหารจะต้องมีอิสระในการจัดสรรงบประมาณและใช้งบประมาณนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องคำนึงถึง

1. รูปแบบของโปรแกรมงบประมาณ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรม การเสนองบประมาณต้องคำนึงถึงนโยบายหลักของสถาบันการบริหารงบประมาณ ความจำเป็นในการใช้งบประมาณเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. การได้มาซึ่งงบประมาณจะขึ้นอยู่กับจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน จำนวนอาจารย์ จำนวนบุคลากรเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย จำนวนวัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลสารสนเทศ แนวทางการกำหนดงบประมาณควรจะต้องจัดอยู่ในรูปของจำนวนร้อยละของงบประมาณทั้งหมดที่มหาวิทยาลัยได้รับ

3. ควรคำนึงถึงความเสียหายค่าสึกหรอของวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งจะต้องมีการประเมินอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะจัดสรรของงบประมาณในการดูแลรักษาและปรับปรุง

5. การให้บริการ เป็นการบริการที่มุ่งส่งเสริมการเรียนการสอน การวิจัย การให้ความ

สะดวกในข้อมูลสารสนเทศ วัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต การให้บริการของศูนย์สื่อการเรียนการสอนจะมุ่งไปที่ผู้ใช้บริการรายบุคคล เป็นกลุ่มและชั้นเรียน การมีเครื่องมือเครื่องมือที่ดีจะต้องควบคู่ไปกับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะผสมผสานระหว่างข้อมูลสารสนเทศใหม่ ๆ กับเทคโนโลยีการศึกษาใหม่ ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่กว้างไกล ซึ่งการให้บริการควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ต้องให้บริการในระดับมหาวิทยาลัย และชุมชน โดยจะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างศูนย์สื่อการเรียนการสอนในการแข่งขันการใช้

ทรัพยากร การบริการในระบบออนไลน์ การบริการในด้านฐานข้อมูล และการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้

2. จะต้องมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างศูนย์สื่อการเรียนการสอนกับผู้ใช้บริการทั้งอาจารย์ นิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไป เพื่อทราบความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ

3. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือในการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้นจะต้องมีสภาพที่เอื้อต่อการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการและต้องคำนึงถึงอายุการใช้งานดังตัวอย่างต่อไปนี้

Longevity and/or Obsolescence of Information Access Equipment

Equipment Type	Years
16 mm projector	10
Slide projector	11
Sound slide projector	8
Sound filmstrip projector	9
Overhead projector	11
Opaque projector	14
Audiocassette recorder	9
Record player	9
Videocassette recorder	7
Television monitor/ receiver	9
Video camera	5
LCD panel	4
Video projector	5
CD-Rom player	5

4. ควรมีการผลิตสื่อควบคู่ไปกับการให้บริการ การให้บริการในด้านการผลิตควรรวบรวมไปด้วย visualization services และ audio services ที่เพียงพอต่อการใช้งาน

6. การเก็บรวบรวม ศูนย์สื่อการเรียนการสอนจะต้องมีการจัดเก็บรวบรวมเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลสารสนเทศเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการใช้งานและต้องเตรียมสำหรับการรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ ซึ่งจะต้องคำนึงถึง

1. นโยบายของการพัฒนา จะขึ้นอยู่กับทางเลือกและความต้องการของผู้ใช้บริการ ควรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารศูนย์สื่อการเรียนการสอนอาจารย์นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไป

2. มีการพัฒนาการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลสารสนเทศโดยการร่วมมือระหว่างบุคลากรของศูนย์สื่อการเรียนการสอน ผู้เชี่ยวชาญในด้านบรรณารักษศาสตร์ด้านเทคโนโลยีการศึกษา เพื่อที่จะช่วยกันพัฒนาให้มีประสิทธิภาพในการให้บริการ

3. การจัดเก็บวัสดุสารสนเทศต้องคำนึงถึงการจัดการและความสะดวกในการใช้ ควรจะแยกวัสดุอุปกรณ์ต่างชนิดให้เป็นหมวดหมู่ เช่น หนังสืออ้างอิง หนังสือหายาก หนังสือตัวเขียน เอกสารจดหมายเหตุ ต้องจัดแยกเพื่อความปลอดภัยในเชิงอนุรักษ์

7. อุปกรณ์อำนวยความสะดวก ศูนย์สื่อการเรียนการสอนจะต้องมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ห้องการศึกษาและวิจัย ห้องทำงานของบุคลากร ห้องการ

ผลิต ซึ่งจะต้องเป็นสัดส่วนทั้งนี้จะต้องส่งผลถึงผู้ใช้บริการโดยตรงในด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวกนั้น จะต้องคำนึงถึง

1. อาคารสถานที่ จะต้องมีความปลอดภัย มีเนื้อที่เพียงพอต่อการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลสารสนเทศเพียงพอต่อเจ้าหน้าที่ผู้ใช้บริการ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องจัดภายใน บริเวณศูนย์สื่อการเรียนการสอน เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดแสดงละครขนาดเล็ก การจัดประชุมย่อย เป็นต้น การมีบรรยากาศที่ดีในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ซึ่งจะต้องวางแผนออกแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อสอดคล้องต่อสภาพความเป็นจริงการกำหนดพื้นที่ตารางชุดต่อจำนวนนักศึกษาใช้งาน เช่น

พื้นที่ส่วนบุคคล	- 25 ฟุต ² / 1 คน
โต๊ะ	- 25 ฟุต ² / 1 คน
เก้าอี้	- 30 ฟุต ² / 1 คน
คอมพิวเตอร์และพื้นที่ทำงาน	- 40 ฟุต ² / 1 คน
การสัมมนากลุ่มเล็กในห้อง	- 25 ฟุต ² / 1 คน

2. เครื่องมืออำนวยความสะดวก หมายถึง การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบอัตโนมัติ การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในห้องศูนย์สื่อการเรียนการสอน จะต้องมีความปลอดภัย ติดตั้งอย่างเรียบร้อยและพอเพียงต่อการให้บริการ

3. วัสดุอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกแก่บุคลากรในศูนย์และผู้ใช้บริการ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร การติดตั้งระบบเครือข่ายที่ต้องมีคุณภาพและจำนวนเพียงพอ

สิ่งดังกล่าวข้างต้น 7 ข้อ ถือเป็นมาตรฐานของศูนย์สื่อการเรียนการสอนโดยทั่วไปซึ่งในการกำหนดมาตรฐานนั้น ถือเป็นเกณฑ์เป็นเครื่องวัดในการตัดสินว่าศูนย์สื่อการเรียนการสอนใด ๆ นั้นจะสามารถมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่วางไว้หรือไม่ อย่างไรก็ตามการพัฒนาศูนย์สื่อการเรียนการ

สอนให้ไปสู่ความเป็นมาตรฐานนั้น จะต้องคำนึงถึงอนาคตซึ่งจะต้องมีขอบเขตและรายละเอียดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นด้วย จึงต้องอาศัยการวางแผนที่ครอบคลุมทั้งในปัจจุบัน ที่เชื่อมโยงไปสู่อนาคตอันจะทำให้ศูนย์สื่อการเรียนการสอนพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

บรรณานุกรม

จารุวรรณ สินธุโสภณ. 2529. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับมาตรฐาน. เอกสารวิชาการจัดพิมพ์เนื่องในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2529 เรื่องมาตรฐานเพื่อพัฒนาบริการห้องสมุด กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.

พิวรรณ แซ่ตั้ง และศุภกร โสภณวสุ. 2538. การบริการสืบค้นสารสนเทศ. ระบบห้องสมุด อัตโนมัติ : แนวคิดและประสบการณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บานชื่น ทองพันชั่ง. 2529. บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัย. โครงการตำราคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ม.ป.ท.

ประดิษฐ์ ศิริพันธ์. 2539. ข่ายงานห้องสมุดในประเทศไทย. เอกสารวิชาการการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2539 เรื่อง เครือข่ายห้องสมุดเพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.